

החסידות – שימו לב אל הנשמה"

לסרטון

- קהל יעד: לכיתות ז-ט
- אורך: שני שיעורים (כשעה וחצי)
- נושאים במערך:
 - פנימיות לעומת חיצוניות
 - הבעל שם טוב
 - ערכים: שמחה, כוונה, רגש לעומת שכל, דבקות, פשטות

החומרים הנלווים למערך:

חידון [בחנו את עצמכם](#): פנימיות לעומת חיצוניות

[דף קריאה](#) – סיפור חסידי

[מצגת](#) – החסידות והחסידים

[ציר זמן – ההיסטוריה היהודית](#) ציר זמן נלווה לסדרת הסרטונים

א. פתיח

הקרינו את הסרטון לתלמידים.

ספרו שבמערך הלימוד תדברו על ערכים חשובים בחסידות ותראו כיצד הם באים לידי ביטוי בחיינו. בקשו מהתלמידים להיזכר אילו ערכים של חסידות הזכרו בסרטון, בעיקר הערכים שהנחיל הבעל שם טוב (אם הם מתקשים להיזכר, אפשר להקרין שוב את הקטע מן הסרטון: דקה 1:25–2:00). רשמו את הערכים על הלוח, ואמרו שבשיעור תתמקדו בכמה מהם בהקשר לחיינו. אפשר להקיף בהמשך את הערכים שתעסקו בהם. מומלץ לספר מעט על הבעל שם טוב.

הבעל שם טוב – אבי תנועת החסידות

נולד בפולין (היום אוקראינה) בערך בשנת 1700. כבר מצעירותו התעמק בלימוד תורת הנסתר ובקבלה (תורת הסוד היהודית), נהג להתלבש בצניעות ובפשטות ולעיתים להיראות ממש כאדם ללא כל ידע, מתחתית החברה, והרבה להתבודד ביערות ליד מקום מגוריו כדי להתחבר לטבע ולאלוהים. בתחילה רבים התייחסו אליו בדחייה ובספקנות וראו בו אדם מזר, אך עם הזמן רבו תלמידיו.

הבעל שם טוב פיתח מתוך הקבלה גישה שונה ליהדות מהשיטה של הרבנים בימיו: הוא הדגיש פחות את הדיקטנות בשמירת ההלכה ואת לימוד הגמרא וקידש יותר את פנימיות האדם ואת עבודת האל בשמחה ובכוונה.

בדברים שנשא לפני תלמידיו, הדגיש הבעל שם טוב את הפשטות ואת הרעיון שכל אדם – גם אדם לא מלומד – יכול להיות יהודי טוב ולהתחבר לאל, בין השאר באמצעות תפילה הבאה מהלב. נוסף על פיתוח תורתו זו, הוא היה גם מרפא עממי ומכאן כינויו: בעל שם – אדם הידוע בהכרת סגולות ריפוי עממיות.

חסידיה – מלשון חסד. חסיד הוא כינוי בספרות חז"ל לאדם שעושה יותר מהנדרש. בתפיסה החסידית יש שני יסודות של שלטון אלוהים בעולם. האחד הוא דין – חובה (כמו החוקים ובתי המשפט), ולפיו כאשר אדם עושה מעשה רע, הוא נענש במידה הראויה לו. האחר הוא חסד – גישה חומלת המתחשבת בחולשות של בן האנוש ונותנת סיכוי נוסף לחוטאים. תפיסת החסידות גורסת שיש לפנות לצד החסד של אלוהים, באמצעות חיבור רגשי.

ב. פנימיות לעומת חיצוניות

אחד הערכים שהנחיל הבעל שם טוב לתלמידיו ונשאר עד ימינו בולט בכמה מן החסידויות – ההתמקדות בפנימיות לעומת החיצוניות. הבעל שם טוב בכוונה לא הקפיד ללבוש בגדי "רב", וגם אנשים אחרים בחן לא לפי מעמדם החברתי, ידיעתם בתורה או עושרם, אלא לפי החיבור שלהם לצד הרוחני והאלוהי. נבחן את עצמנו באמצעות חידון [בחנו את עצמכם](#) דיגיטלי: באיזו מידה אנחנו מצליחים להתבונן אל מהותם ופנימיותם של דברים או אנשים, ועד כמה אנו מושפעים מן החיצוניות?

תוצאות החידון:

1 – (מקבל מי שרוב התשובות שלו העידו על דגש על חיצוניות)

יותר חיצוניות

"אל תסתכל בקנקן, אלא במה שיש בו" – כדאי לזכור שבהרבה מקרים שיקולים חיצוניים כלל אינם משפיעים על הדבר החשוב באמת – התוכן. כדאי לתת להם פחות משקל.

2 – (מקבל מי שרוב התשובות שלו העידו על שילוב של חיצוניות ופנימיות בשיקולים)

גם חיצוניות וגם פנימיות

אומנם אתם מושפעים מהחיצוניות או מדעות של אחרים, וזה טבעי, אבל אינכם מתעלמים מהפנימיות. יפה מאוד! זכרו שלפעמים כדאי לנסות להתייחס יותר לתוכן ופחות למראה.

3 – (מקבל מי שרוב התשובות שלו העידו על דגש על פנימיות)

יותר פנימיות

אתם ממש מתמקדים בתוכן ובפנימיות, והשיקולים שלכם ענייניים ואינם מושפעים מאחרים. כל הכבוד! אם כי טבעי להיות מושפעים גם מהחיצוניות.

סיכום בעקבות החידון

ראינו כי כולנו נאבקים במידה זו או אחרת בהשפעה של החיצוניות עלינו, גם אם אנחנו יודעים שיש מקרים שבהם היא ודאי לא משפיעה על הדבר שאנחנו רוצים באמת (כמו לקרוא ספר מעניין או לבלות עם חבר טוב). השאיפה הזאת לנסות ולראות מעבר לחיצוניות היא רק אחד מעקרונות החסידות. נכיר עוד כמה עקרונות באמצעות כלי חשוב בחסידות: סיפורים.

ג. רעיונות וערכים בחסידות

עוד מימי הבעל שם טוב נהגו החסידים לערוך סעודות ארוכות, ובהן היה הרבי מספר סיפורים. בסיפורים אלו היה מסר רעיוני עמוק, ולעיתים הוא הובא בסוף הסיפור. למדו שלושה סיפורי חסידים – כל אחד מהם מביע מסר חסידי אחר.

1. חלקו את התלמידים לזוגות. כל זוג יקרא אחד מהסיפורים וימלא את [דף הקריאה](#):

- ◀ [החליל](#) – הבעל שם טוב מתרגש ביום הכיפורים מנגינה בחליל של ילד שאינו יודע לקרוא. אף שהנגינה אסורה ביום הכיפורים, הבעל שם טוב מסביר שהיא אמיתית ובאה מן הלב, ובזכותה התקבלו התפילות של כולם. (אפשר להפנות גם [לעיבוד של ש"י עגנון](#), עם הרחבות בנושא, באתר "תרבות יהודית ישראלית").
- ◀ [האוצר מתחת לגשר](#) – חסיד חלם שאוצר קבור מתחת לגשר הרחק מביתו בעיר פראג, ורק לאחר שנסע לפראג, הבין שהאוצר שחיפש במקום רחוק כל כך בעצם נמצא בביתו.
- ◀ [חומות של דמיון](#) – משל של הבעל שם טוב על אדם שהתאמץ ועבר חומות מאיימות מאוד בדרך כדי לראות את פני מלכו האהוב. רק כשהגיע למלך, התברר לו כי החומות לא היו אלא פרי דמיונו.

תשובות אפשרויות לשאלה השלישית בדף הקריאה:

- החליל – פנימיות וחיצוניות, כוונת הלב, תפילה
- האוצר מתחת לגשר – הצדיק, אמונה
- חומות של דמיון – דבקות, גאולה, חיצוניות ופנימיות, אמונה.

להרחבה - באתר "תרבות יהודית ישראלית" מוצע מערך לימוד על סיפור אחר – [בן המלך שהשתגע](#) – העוסק בעצמימות, בהיכרות עם עצמי ובייחודיות בצד השתלבות בחברה.

2. במליאה

- ◀ בקשו משלושה תלמידים להקריא את הסיפור שלהם, לסכם את המסר שלו ולהמחיש אותו בדוגמה מחייהם. בקשו מעוד תלמידים להמחיש אותו בדוגמה מחייהם. אפשר לסייע להם. למשל:
- סיפור החליל** בא לידי ביטוי בחיינו כאשר אנחנו שופטים אנשים שאינם עושים דברים כפי שאנו חושבים שיש לעשות, למשל איך להתלבש ואיך לדבר. הסיפור מלמד אותנו להעריך את הכוונה המלווה את המעשה.
- סיפור האוצר** בא לידי ביטוי כאשר אנחנו חושבים על משהו שדורש המון השקעה ומאמץ, ולכן מראש אנחנו מוותרים עליו, למשל נושא שרצינו לבחור לעבודת חקר ופתאום נראה לנו קשה או מתנה שרצינו להכין לחבר אבל חששנו מהזמן הרב שנצטרך להשקיע בה. תמיד יש לבדוק – אולי הלכנו ל"עיר" הלא נכונה, והפתרון קרוב אלינו? לעיתים הדרך והשלבים בה הם חלק מהתהליך ואי אפשר לדלג עליהם ולהגיע ישירות למטרה. רק כאשר נעבור את השלבים, נגיע ליעד שלנו.
- סיפור החומות** ממחיש לנו שקשיים רבים הם פרי דמיונו בלבד, ואנחנו נוטים לנפח פחדים. דוגמאות: לפני טיפול אצל רופא שיניים החשש שלנו גדול הרבה יותר מהקושי ומהכאב האמיתיים בטיפול עצמו; כשאנחנו מצטרפים לכיתה, לחוג או למסגרת, אנחנו בטוחים שלא נצליח להשתלב, ובדיעבד מתברר שמראש בנינו חומות דמיוניות, וכדאי לנו ללמוד להנמיך אותן מראש ולהפיג את חששותינו. עוד לומדים מהסיפור שכדי להגיע

למטרה שלנו, הרבה פעמים צריך להתגבר על פחדים וקשיים, אך אין הם סיבה לוותר אלא להפך – נתמיד, נתגבר על הפחדים ונגיע למטרה.

◀ בחלק הקודם ראינו את העיסוק בפנימיות לעומת העיסוק בחיצוניות. גם הדמויות בסיפורים הן יותר ממה שהעין רואה. לפי התפיסה החסידית, "הצדיק" רואה אל תוך ליבו של האחר. איך נוכל למדוד אנשים לא לפי המראה שלהם או מעמדם החברתי? בקשו מהתלמידים לבחור בסיפור שקראו משהו אחד שנראה לא בדיוק כפי שהוא באמת (אדם, התרחשות, אמירה של מישהו ועוד). כיצד ההתמקדות במהות ובפנימיות שינתה את הסיפור? אם התלמידים מתקשים, אפשר לעזור בדוגמאות: בסיפור על החליל הילד מוצג בתחילה על פי קשיו, ובהמשך מתברר שקשיו התפיסה שלו הסתירו את מעלתו הרגשית והרוחנית לעומת האנשים הרגילים. בסיפור על האוצר, החלום היה נכון, אבל לבסוף התברר שהוא רק אחד מחלומות רבים אחרים שגם הם אכן מרמזים על מקומו של אוצר. אוצרות יש בכל מקום! בסיפור על החומות, החומות נראות אמיתיות מאוד. בגלל הדמיון המפותח האיש האמין בממשיותו, ורק בדיעבד הבין שדמיונו הוא שבנה אותו.

3. סיכום

ראינו שהחסידות מבוססת על רעיונות שמקורם בתפיסתו של הבעל שם טוב את הדרך לחיים מלאים ומשמעותיים. ראינו שלכמה מהרעיונות יש חשיבות גם בחיינו שלנו. חשבו על תחומים בחיינו שאנו יכולים להקנות להם משמעות וערכים – לא רק התחומים שקראתם עליהם בסיפור. תנו דוגמה לתחום שבו תוכלו להוסיף עומק ומשמעות באמצעות קצת השקעה ומחשבה (בקשר עם חברים ומשפחה, בעיסוקים בשעות הפנאי – יוגה וספורט, התנדבות, נגינה, בתחומי עניין או תחומי לימוד שונים ועוד).

ד. החסידות והחסידים

עם השנים התפצלה החסידות של ימי הבעל שם טוב לעשרות חסידויות, כמה מהן מוכרות וגדולות וכמה מהן קטנות מאוד. הקבוצות החסידיות קרויות על פי רוב לפי שם העיר שבה התפתחו, למשל ברסלב, גור וויז'ניץ. יוצאת דופן היא חסידות חב"ד – היא אינה קרויה על שם עיר אלא על שם עקרונות (ראשי התיבות של חוכמה, בינה, דעת).

החסידויות היום שונות מתנועת החסידות בתחילת ימיה, אך מאפיינים וערכים רבים עדיין משתמרים ברוב החסידויות. נכיר כמה מהם באמצעות [מצגת](#). במצגת מובאים רעיונות ומאפיינים עיקריים בחסידות, והם מומחשים בדוגמאות מחסידויות שונות.

החסידות והחסידים

במצגת זו נלמד על רעיונות חשובים בחסידות ונביא דוגמאות למימושם מכמה חסידויות מוכרות.

כוונה

עיקרון חשוב בחסידות הוא השקעת מחשבה והתכוונות בעשיית המצוות. לפי החסידות, אף כי עצם עשיית המצוות חשובה ועונה על כללי ההלכה (החוק) היהודי, הרי הערך העיקרי נגזר מההתכוונות, המחשבה והרגש המלווים את עשייתה. כל מצווה שנעשית בכוונה מעוררת ביחיד **דְּבָקוּת** (ראו בהמשך) ומסייעת לתיקון העולם. כדי להרבות את הכוונה, החסידות מציעה שיטות כגון אמירת פסוקים מסוימים לפני קיום מצווה, הקדשת זמן מיוחד לפני התפילה, הגברת הלימוד ועוד.

בתמונה: חסידים מתפללים בכותל המערבי.

שמחה

בתפיסה החסידית הדרך לעבודת אלוהים היא השמחה. העצב נחשב המקום שבו שולט היצר הרע המניע את האדם לצאת כנגד דברי אלוהים.

בימינו אפשר לראות כיצד השמחה תופסת מקום בשירים ובריקודים המשולבים בתפילות ובטקסים של החסידים. גם הסעודות החסידיות ההמוניות מְלוּוֹת תמיד בשירה ובריקודים. ערך השמחה בולט במיוחד בחסידות בְּרֶסְלָב, וחסיד בְּרֶסְלָב מסתובבים בארץ, משמיעים מוזיקה שמחה ורוקדים ברחובות.

בתמונה: חסידי בעלזא (בְּלֵז) רוקדים בירושלים בחתונת נכדתו של הַאָדְמו"ר.

דְּבָקוּת

עיקרון חסידי חשוב הוא ההתקרבות לאלוהים – דְּבָקוּת (מלשון להידבק, להיצמד). הדבקות באה לידי ביטוי בין השאר בתפילה בְּכַוְנָה ובהתבודדות שבה האדם ניצב לבדו מול אלוהיו ומדבר אליו, אבל גם בכל מעשה של האדם המביע את אמונתו באלוהים ואת רצונו להתקרב אליו. למשל המוזיקה נחשבת דבר רוחני, והיא לא רק מעוררת שמחה, אלא גם מחזקת את הַדְּבָקוּת.

בתמונה: חסיד בְּרֶסְלָב מתבודד ביער.

צדיק

בחסידות יש חשיבות רבה לדמותו של ה**צדיק**. על פי רוב הכוונה ל**אָדמו"ר** (ראשי תיבות: אדוננו, מורנו וְרַבְנּוּ – הכינוי הנפוץ למנהיג קהילה חסידית), אך לא בהכרח. ה**צדיק** הוא אדם שיש לחקות את מעשיו ואת דרכיו, והוא מהווה סמל ומודל.

בתמונה: טיש פורים בחסידות בְּעֵלְזָא (בְּלִז). טיש ביידיש פירושו שולחן, והכוונה לסעודה שהאדמו"רים מזמינים אליה את החסידים, וכך החסידים יכולים ללמוד מדרכי

התנהגותם ולחקות אותם. בטיש נהוג שהחסידים לוקחים את ה"שיריים" – שאריות של האוכל שה**צדיק** טעם ממנו שנחשב לבעל סגולות מיוחדות למזל בזכות צדיקותו.

תפילה

בחסידות, התפילה היא הדרך המרכזית להתחבר לאלוהים, ומאפיין זה היה בולט במיוחד משום שהוא היה שונה מהתפיסה המרכזית ששלטה עד בוא תנועת החסידות ולפיה הדרך המרכזית לעבודת אלוהים היא לימוד תורה ובעיקר גְּמָרָא. עד היום התפילות בחסידויות שונות מאוד מהתפילות בזרמים חרדיים שאינם חסידיים. אחד הביטויים לכך הוא אמירת טקסטים לפני התפילה כדי להגיע לכוונה מלאה, תפילה בהתבודדות, ריקוד ושירה ותנועות מודגשות.

גאולה

בחסידות, הגאולה היא נושא חשוב – האמונה בביאת המשיח. הגאולה של העולם יכולה להגיע בזכות גאולה אישית - מעשים של אנשים שיסייעו לתיקון העולם. לדוגמה, בחסידות חב"ד מאמינים שאם כלל ישראל יקיימו מצוות, הגאולה תמהר לבוא. לכן טבע אחד האדמו"רים של חב"ד את המונח "וּפְרָצְתָּ" – לפרוץ את גבולות החסידות ולהביא את התורה לכלל ישראל בכל העולם. כיום יש שליחים של חב"ד בכל ארץ בעולם, והם משתדלים להקים מרכזים בערים ובשכונות רבות ככל האפשר ולהנגיש את היהדות לאנשים – עורכים סדרי פסח וקריאות מגילה ומציעים התקנת מזוזות, הנחת תפילין ונרות שבת.

בתמונה: חסיד חב"ד בדוכן בשוק מחנה יהודה בירושלים מציע לאנשים להניח תפילין.

לבוש

לבעל שם טוב הפנימיות הייתה חשובה מהחיצונית, והוא לא הקפיד על בגדיו. אך עם התרבות החצרות החסידיות הן שאפו לבדל את עצמן זו מזו, ולכן החלו להתאפיין כל אחת בלבוש משלה. הלבוש גם חיבר את אנשי החצר זה לזה ואיחד אותם סביב הרבי, הצדיק. החיבור הזה ביניהם הופך אותם ל"חבורה", לקבוצה המאוגדת סביב רעיון, ועל פי אמונתם מביא לידי מעלה רוחנית. כמה מכללי הלבוש קשורים גם לתפיסה דתית, למשל בחסידות הקיצונית "תולדות אהרן",

הנשים הנשואות מגלחות את שערן וחובשות מטפחת, בחסידויות אחרות לנשים מותר לשים פֶּאָה אך ורק אם יש מעליה כובע המסמל שזו פֶּאָה ולא שיער, ואילו בחסידות חב"ד כיסוי הראש היחיד המותר הוא פֶּאָה, לפי הפסק של האדמו"ר האחרון שהמטפחת היא אביזר שקל להסיר מהראש ושבחברה מעורבת יש נטייה להסיר אותה.

בתמונה: חסידי "תולדות אהרן" בירושלים. הגברים בחסידות לובשים מעין מעיל פסים ארוך (שחור-לבן בימי חול ומוזהב בשבת), והנשים גורבות גרביים שחורות ומטפחת שחורה.

בעקבות המצגת

- ◀ בקשו מהתלמידים לציין דבר חדש שלמדו על החסידות בזכות המצגת.
- ◀ לשיחה: האם דעתכם על החסידות השתנתה בעקבות המצגת? (למשל דעות קדומות – האם הן התחזקו או נחלשו? האם דעותיכם על החסידות דיכוטומית פחות? לא השתנתה? וכדומה).

להרחבה למורה

- ◀ [רבי ישראל בעל שם טוב – חיינו ותורתנו](#) – מאמר מאת הרב ד"ר יצחק אלפסי
- ◀ [תולדות החסידות](#) – מאמר מאת דוד אסף (הסוקר את ההיסטוריה עד ימינו)
- ◀ [תנועת החסידות](#) – מידע קצר באתר מט"ח